

ISSN 3083-6158 [print]
ISSN 3083-6166 [online]

УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Ukrainian Historical Studies

№ 11/53 (2022): Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія

DOI: <https://doi.org/10.24919/2664-3715.11/53>

Опубліковано: 2023-03-02

Статті

- [ВІЗИТАЦІЙНИЙ ОПИС ПАРАФІЯЛЬНОГО ХРАМУ СВЯТОГО ФИЛИПА МІСТА САМБІР \(1773\)](#)
Юрій СТЕЦИК, Оксана ЦМОКАНИЧ, Єлизавета-Параскевія ЯЦУЛА
11-27
 - [PDF](#)
- [ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО УНІЄЗНАВСТВА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.](#)
Світлана БІЛА, Галина ГРИЦЕНКО
28-43
 - [PDF](#)
- [УКРАЇНСЬКА КРЕДИТНА КООПЕРАЦІЯ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ](#)
Оксана МЕДВІДЬ, Галина ГРИЦЕНКО
44-56
 - [PDF](#)
- [ГРУШІВСЬКА ПАРАФІЯ В ОПИСАХ ВІЗИТАТОРА ТА ПАРОХА 1897 р.](#)
Юрій СТЕЦИК, Володимир КОБЕТЯК
57-72
 - [PDF](#)
- [УКРАЇНСЬКЕ ГРОНО АВТОРІВ ЧАСОПИСУ «KWARTALNIK HISTORYCZNY» \(1887–1914\)](#)
ЛІДІЯ ЛАЗУРКО, ТАРАС ЩЕРБАН
73-89
 - [PDF](#)
- [РОДИННЕ КОРИННЯ СТЕФАНА \(СОТЕРА\) ОРТИНСЬКОГО, ПЕРШОГО ЄПІСКОПА УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У США](#)
Леся СМУТОК, Ярослав ЛИСЕЙКО
90-100
 - [PDF](#)
- [ПРОРОСІЙСЬКА ПОЗИЦІЯ НАРОДНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ ПОЛЬЩІ НА ПОЧАТКУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ](#)
Олександр МОРУШКО, Наталія ХИМИЦЯ
101-118
 - [PDF](#)
- [ВІЙСЬКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ \(кінець 1921 р. – жовтень 1922 р.\)](#)
Іван ХОМА
119-133
 - [PDF](#)
- [КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ НІКОЛАЄ ЙОРГИ \(НА ПРИКЛАДІ ВІЗИТУ ДО ПОЛЬЩІ 1924 р.\)](#)
Віталій ТЕЛЬВАК, Вікторія ТЕЛЬВАК, Володимир НАКОНЕЧНИЙ
134-156
 - [PDF](#)
- [ІСТОРІКО-ПОПУЛЯРИЗАЦІЙНА ПРАЦЯ МИРОНА КОРДУБИ У МІЖВОЄННИЙ ЧАС](#)
Тарас БАТЮК, Юрій СТЕПАНЧУК
157-173
 - [PDF](#)
- [«ПОВСЯКДЕННЯ ТЕРОРУ» \(1944 – 1952\): ПУБЛІЧНІ ФОРМИ БОРОТЬБИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ](#)

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ , Лілія ГРИНИК
174-195

- [PDF](#)
- [ДО ІСТОРІЇ НЕСТВОРЕНИХ МУЗЕЇВ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ \(1939–1950\)](#)
Наталія БІЛАС , Олександр ЦЕЛУЙКО, Юрій ГУДИМА
196-219

- [PDF](#)
- [КОЗАЦЬКЕ ПОВСТАННЯ 1625 року У ПОЛЬСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ ст.](#)
Віталій Дубіна
220-243

- [PDF](#)
- [ПРИЧИНИ ТА ГЕНЕЗА КРЕВСЬКОЇ УНІЇ 1385 року У ПОЛЬСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ КІНЦЯ ХІХ ст. – 1939 р.](#)
Юрій Мицавка, Наталія Коваль
244-266

- [PDF](#)
- [ОЛЕКСАНДР ГОЛЯК \(1915–1946\): ЖИТТЄВИЙ ТА БОЙОВИЙ ШЛЯХ \(ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВНО-КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ\)](#)
Андрій Нечепуренко
267-291

- [PDF](#)
- [ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ РОБІТНИЦТВА ДРОГОБИЧЧИНИ У ПЕРШІ ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ \(1945–1950\)](#)
Микола Галів , Олександра Свйонтик , Михаїл Гранд
292-309

- [PDF](#)
- [ІСТОРІЯ ОСВІТИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ АМВРОСІЯ АНДРОХОВИЧА \(1879–1942\)](#)
Сергій Оленич
310-325

- [PDF](#)

УДК 930(477)(092)"19"

DOI: 10.24919/2312-2595.11/53.268675

Тарас БАТЮК

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

Юрій СТЕПАНЧУК

доктор історичних наук, доцент кафедри історії та культури України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Костянтина Острозького, 32, м. Вінниця, Україна, індекс 21001 (iiepp@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-1463>

Бібліографічний опис статті: Батюк, Т., & Степанчук, Ю. (2022). Історико-популяризаційна праця Мирона Кордуби у міжвоєнний час. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 11/53, 157–173. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.268675>.

ІСТОРИКО-ПОПУЛЯРИЗАЦІЙНА ПРАЦЯ МИРОНА КОРДУБИ У МІЖВОЄННИЙ ЧАС

Анотація. *Мета дослідження* полягає у всебічному з'ясуванні змісту і форм реалізації науково-популяризаційної діяльності М. Кордуби у міжвоєнний час. **Методологія дослідження** спирається на традиційне для історіографічних праць поєднання принципів (історизму й об'єктивності) і методів (загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. **Наукова новизна статті** полягає у спробі всебічної реконструкції творчості Кордуби-популяризатора в Другій Речі Посполитій. **Висновки.** Відзначено, що Кордуба-популяризатор проявив себе свідомим своїх завдань українським інтелектуалом, який у критичний для нашого народу час місію

© Тарас Батюк, Юрій Степанчук, 2022

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

історичного виховання громадськості поставив понад власні наукові інтереси. За задумом дослідника, його історико-популярні праці мали плекати серед співвітчизників важливі цінності національної гідності та соборності, спонукати вдумливо й зацікавлено пізнавати рідне минуле, орієнтувати на дбайливе ставлення до своєї культури. Тогочасною особливістю наукової популяризації М. Кордуби була її соціально-терапевтична місія, сфокусована на можливо швидке додання травми національної поразки, щоби згодом планувати спільне майбутнє. Опрацьовані тексти вченого уможливили з'ясувати особливості його популяризаційного стилю. Передовсім досліднику властиве поважне трактування свого читача, про що говорить його принципова відмова від властивої тому часу абсолютизації виховного моменту історичного наративу коштом науковості його змісту. Також М. Кордуба творив свої тексти зрозумілою читачеві мовою, водночас не збиваючись на поширений тоді повчальний тон або й недоречний дидактизм. Усе це сприяло поширенню його науково-популярних праць. Із симпатією про адресовані широкій громаді тексти вченого писали і його колеги по науковому цеху. Запропонована М. Кордубою науково-популярна література помітно вплинула на моральне згуртування галицької громади, що було надзвичайно важливим напередодні такого складного випробування, яким виявилася Друга світова війна.

Ключові слова: М. Кордуба; наукова популяризація; соборність; історичний оптимізм; Друга Річ Посполита.

Taras BATIUK

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

Yuriy STEPANCHUK

PhD hab. (History), Associate Professor, Department of History and Culture of Ukraine, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 32, Kostiantyn Ostrozky Str., Vinnytsia, Ukraine, postal code 21001 (iiepp@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-1463>

To cite this article: Batiuk, T., & Stepanchuk, Y. (2022). Istoryko-populiaryzatsiina pratsia Myrona Korduby u mizhvoiennyi chas [Historical and

popularization work of Myron Korduba during the interwar time]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 11/53, 157–173. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.268675> [in Ukrainian].

HISTORICAL AND POPULARIZATION WORK OF MYRON KORDUBA DURING THE INTERWAR TIME

Summary. *The purpose of the study* is to comprehensively clarify the content and forms of implementation of M. Korduba's scientific popularization activities in the interwar period. **The research methodology** is based on the traditional for historiographic works combination of principles (historicism and objectivity) and methods (general scientific and special-historical) of scientific works. **The scientific novelty** of the article is in an attempt to comprehensively reconstruct the work of M. Korduba, the popularizer in the Second Polish Republic. **Conclusions.** We note that M. Korduba as the popularizer was a Ukrainian intellectual aware of his tasks who prioritized the mission of historical education of the public above his own scientific interests in a critical time for our people. According to his belief, his historical and popular works were supposed to nurture among his compatriots the important values of national dignity and unity, encourage thoughtful attention to the native past, and lead toward a careful attitude to native culture. A feature of M. Korduba's scientific popularization at the time was its socio-therapeutic mission, which focused on the fastest possible overcoming of the trauma of the national defeat to plan a common future later. The studied texts of the scholar made it possible to find out the features of his popularization style. First of all, the researcher is characterized by a respectful attitude towards his reader, which is evidenced by his principled refusal to absolutize the educational moment of the historical narrative at the expense of the scientificity of its content typical of that time. Besides, M. Korduba wrote his texts in a language clear to the reader, at the same time not going astray to the didactic tone prevalent at the time or inappropriate didacticism. All this contributed to the spread of his popular scientific works. His colleagues in the scientific workshop also praised the scientist's style addressed to the general public. The popular scientific literature proposed by M. Korduba had a noticeable effect on the moral cohesion of the Galician community, which was extremely important on the eve of such a difficult test as the Second World War.

Key words: *M. Korduba; scientific popularization; sobornost; historical optimism; the Second Polish Republic.*

Постановка проблеми. В інтелектуальній біографії Мирона Кордуби сюжети з наукової популяризації займають помітне місце практично на всіх її етапах. Така насиченість зумовлена тим, що як один із визначних представників тогочасної української інтелігенції, він в умовах відсутності власної державності був змушений чимало часу віддавати історичному вихованню своїх співвітчизників, протягом віків гноблених багатьма асиміляторами. І якщо в імперську добу цю важку, а подекуди й небезпечну працю солідарно виконували наддніпрянські та підавстрійські інтелектуали, то зовсім іншою ситуація стала у міжвоєнний час. Тоді, як відомо, центрально-східна частина наших земель була окупована комуністичним режимом, що швидко набував тоталітарних рис, послідовно ліквідовуючи канали культурної комунікації між поділеними різними державами українцями. Західні ж терени нашої землі виявилися поділені трьома центральноєвропейськими державами, серед яких найбільша частка українців припадала на Другу Річ Посполиту.

Саме до міжвоєнної Польщі з окупованої румунами Буковини в 1919 р. і перебрався М. Кордуба з сім'єю. Він вирішив осісти у столиці колишнього коронного краю Львові, де було чимало рідні та колег, а також найбільші можливості для реалізації інтелектуального потенціалу. Власне відтоді починається новий двадцятирічний етап історико-популяризаційної праці визначного представника української інтелігенції. Загалом, різноплановій діяльності вченого цього окресу відведено чимало уваги у сучасному кордубознавстві. Побіжно згадано в ньому і проблематику історико-освідомлюючого плану. Втім, цілісна реконструкція феномену науково-популяризаційної діяльності М. Кордуби у міжвоєнний час наразі відсутня. Цим і зумовлена актуальність теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як уже йшлося вище, історико-виховна проблематика є зауважальною частиною сучасної кордубіани. Так, різних аспектів формування і реалізації його практик національного виховання торкалися у своїх студіях О. Піх (Піх, 2012), В. Тельвак і В. Педич (Тельвак, Педич, 2016; Telvak, Pedych, Telvak, 2021; (Тельвак, Поліщук, 2020), Ю. Поліщук (Поліщук, 2019) та інші дослідники. Спеціально до питання куль-

турно-національної політики М. Кордуби зверталися Л. Федорищак (Федорищак, 2012) та Т. Батюк (Батюк, 2016b; Батюк, 2017). Водночас попри чималу зацікавленість доробком Кордуби-популяризатора, ще й сьогодні його спрямована на широкі верстви українського громадянства освідмлююча праця у міжвоєнній Польщі не стала предметом спеціального аналізу, що і зумовило наше звернення до цього сюжету.

Мета статті – з'ясувати зміст і форми реалізації науково-популяризаційної діяльності М. Кордуби у міжвоєнний час.

Виклад основного матеріалу. Акценти тогочасної історико-освідмлюючої праці М. Кордуби визначало саме нелегке життя української громади на теренах під польською займанщиною. Насамперед ученому залежало на тому, щоб повернути моральні сили для стійкого опору деукраїнізаційній політиці польських чиновників зневіренням втратою державності співвітчизникам. Йшлося про те, щоб протиставити навалі тенденційних польських версій подій Першої світової війни та, особливо, Визвольних змагань реконструкцій, створених з позиції українського історичного інтересу.

Реагуючи на цей виклик, найбільш докладно М. Кордуба висвітлив революційні події у буковинському краї, яким він був не лише свідком, але й активним учасником. Своєю реконструкцією «Переворот на Буковині: з особистих споминів» учений поділився з читачами «Літературно-наукового вістника». В чималому за обсягом тексті визначний історик насамперед окреслив складну політичну ситуацію у Чернівцях та довколишніх селах у жовтні-листопаді 1918 р., що полягала в постійно зростаючому українсько-румунському антагонізмі. Його причиною було розуміння національних еліт обох народів, що в умовах розпаду Австро-Угорщини та зростаючої анархії панамі ситуації стануть більш свідомі своїх завдань і краще організовані національні спільноти. Далі він докладно зупинився на створенні та діяльності буковинської секції (Краєвого Комітету) Української Національної Ради. Незважаючи на низку проведених публічних заходів та революційний запал буковинських українців, Краєвий Комітет упустив момент, фатально зволікаючи з перебранням влади. Цим скористалися наші більш меткі сусіди румуни, збройною рукою захопивши владу на одвічних українських теренах (Кордуба, 1923).

Відзначимо, що наведена М. Кордубою спроба реконструкції подій на Буковині, де прозвучали критичні оцінки нерішучості тогочасних чернівецьких провідників, викликала полемічну реакцію знаного політичного і громадського діяча, військового коменданта Чернівців під час української влади на Буковині Ілька Поповича. Він відкинув закиди колишнього колеги по Краєвому Комітеті, вказавши на факт фатального збігу обставин, більшу солідарність волоського населення краю та зовнішню допомогу румунським політикам. У своїй відповіді галицький учений висловив здивування з приводу намагання коригувати його спогади та порадив опонентові самому поділитися з громадою власною версією тих важливих для нашого народу подій, що мало б сприяти поширенню української оптики першого в історії людства світового протистояння. «Я зовсім не збирався писати історичної студії про переворот на Буковині, – пояснив М. Кордуба. – Я подав тільки свої особисті спомини і се виразно зазначив у заголовку. Такі спомини все бувають і з природи річи мусять бути суб'єктивні та егоцентричні. [...] Замість слати такі спростовання та валити тараном в отворені двері, краще сісти та написати свої спомини, які освітили би діяльність військового командування в ті історичні дні» (Кордуба, 1924а, с. 346).

Поряд із буковинським сюжетом Визвольних змагань, М. Кордуба також торкнувся висвітлення революційних подій на Наддніпрянщині. І в цьому випадку він обрав мемуарну оптику, поділившись з читачами львівського часопису «Літопис Червоної Калини» своїми спогадами про поїздку у 1918 р. до гетьмана П. Скоропадського. Історик тоді як посол від Буковини вирушив до української столиці за збройною підтримкою для охорони краю від румунського наступу (Кордуба, 1930). Згадуючи тогочасні події, М. Кордуба писав: «Меч румунської окупації, що вже завис нам над головою, спричинив м. ін. рішення, вислати двох репрезентаційних делегатів з необмеженими повноваженнями». На жаль, сподівані надії на київську підтримку виявилися марними, адже власне в часі прибуття буковинської делегації готувалося і вибухнуло повстання Директорії проти Гетьманату і посланцям дали зрозуміти неможливість задоволення їхнього звернення. Водночас М. Кордуба поділився з читачем своїми сумними спостереженнями стосовно войовничих антигалицьких настроїв, що домінували у середовищі гетьманських бюрократів. Вражений легковаженням тодішньої київської влади соборницькими

ідеалами, М. Кордуба писав: «Взагалі гетьманський уряд, переслідуючи всіх національно свідомих Українців, з особливою ненавистю звертався проти Галичан, вважаючи їх за найнебезпечніший для себе елемент». Тож пережита вченим ризикована подорож виявилася безрезультатною, провіщаючи сумний фінал Визвольних змагань.

Зрештою, М. Кордуба звернувся і до галицького виміру Української революції. Оскільки вчений не був особисто причетний до подій польсько-української війни, він висловився стосовно цього сюжету в критично-полемічному ключі. Йдеться про те, що польські публіцисти на початку 1920-х рр. закидали галицьким українцям намагання збройно захистити західноукраїнські землі коштом нібито втрати своєї столиці Києва. За їхньою шовіністичною логікою, якби галичани відмовилися відстоювати рідні землі, пішовши допомагати наддніпрянським побратимам, то Київ міг би встояти перед більшовицькою навалою. Спростуючи таке антиісторичне комбінування на прикладі закидів польського вченого Станіслава Лося на адресу Українських січових стрільців, М. Кордуба вказав на рівну важливість усіх теренів нашого народу для повноти історичного буття нації (Korduba, 1935).

Згадані вище сюжети новітньої історії України помітно актуалізували проблему міжнаціональних взаємин, а особливо питання історичної генези українсько-польського та українсько-російського міжсусідського діалогу. Відгукуючись на таке суспільне зацікавлення, М. Кордуба присвятив згаданим проблемам декілька публіцистичних дописів. Найбільше їх очікувано стосувалося взаємин українців з їхніми західними сусідами – це була проблема, що її актуалізувала нова польська окупація українських теренів після розпаду Австро-Угорщини. Як і належало професійному історикові, М. Кордуба при осмисленні тогочасних польсько-українських взаємин уважав за доцільне сягнути тривалого історичного досвіду співжиття слов'янських сусідів. При цьому він на багатьох прикладах демонструє читачеві, що ідеологія національної ексклюзивності, пропагована польською шляхтою в ранньомодерний час, мала наслідком тривалий і гострий міжнаціональний конфлікт, який вражав уяву сучасників своєю екстремністю. Його трагічним наслідком, нагадує тогочасним господарям ситуації історик, стало стрімке руйнування польської держави та її зникнення на тривалий час з політичної карти Європи (Др. К. [Кордуба], 1919). Очікувано, що

подібні публіцистичні виступи М. Кордуби зазнавали цензурних переслідувань, свідченням чого були нерідкі конфіскації львівських часописів через його статті.

Не менш трагічними, твердить М. Кордуба, були взаємини українців з їхніми східними сусідами. Цій складній проблемі було присвячено розлогий публіцистичний допис історика «Україна і Московщина» ((ОО) [Кордуба, М.], 1920). У ньому рішення Б. Хмельницького шукати захисту і підданства у московського царя він називає «фатальною для України хвилею». Фатальною тому, що невдовзі з'ясувалося, що «московити» не терплять жодної суспільної різноманітності й толерантності, брутально насаджуючи на ново-приєднаних землях царський деспотизм, боярську монархію та православно-обрядову нетерпимість. Надзвичайно актуально для нас звучить пояснення М. Кордубою такої поведінки нових господарів східноукраїнських теренів: «Се не були прояви яких-то локальних або індивідуальних надужитъ, се були признаки системи, що впливала зі своєрідної психіки московського народу, зі своєрідного характеру московської держави. [...] Закостеніла Москва не могла уявити собі іншого життя крім свого московського. Москалі ніколи не були в силі, не кажемо вже зрозуміти місцеві політичні і культурні інтереси прилучених до своєї держави народів, але хоч би просто зжитися з ними в буденнім життю». Подібне «грубе, рубашне і нахабне поведіння» до українців М. Кордуба віднотовує і стосовно наступних історичних періодів включно з революційною добою перших десятиліть ХХ ст. Він показує на перший погляд парадоксальну ситуацію, за якої ворогуючі російські політики різних орієнтацій об'єднуються у своєму антиукраїнському екстремізмі, відмовляючи нашій нації навіть в елементарних культурних правах. Змінити таку загрозливу для нас ситуацію, слушно вважає вчений, може лише тотальна поразка цивілізаційного проєкту імперської Росії.

Іншим тогочасним викликом, на який уважав за потрібне дати відповідь М. Кордуба, стало послаблення у середовищі української громадськості по обидва боки Збруча соборницьких почуттів. Йшлося про те, що в умовах повоєнних негараздів українці були змушені дбати про складну щоденність, забуваючи про проблеми загально-національного плану. Реагуючи на цей небезпечний для цілісності нашого народу ментальний прояв, галицький учений у міжвоєнний

час видав низку різноформатних науково-популярних праць, де в історичному ключі наводилася інформація про людність наших земель та заселену нею територію. Ці праці зазвичай супроводжувалися докладними географічними мапами і розлогим статистичним матеріалом, що переконували читача в суб'єктності нашого народу та вітальній потужності українства, якого лише неприхильні обставини долі тимчасово поділили між чужими державами. Плекаючи національний оптимізм і соборницькі настрої, М. Кордуба зазначав: «Межі української держави ще не визначені. Та це нам зовсім не перепиняє говорити про українську територію і її населення, бо куда би не витичили політичні межі, все й всюди Україною зватимемо ці землі, на котрих український народ живе в переважаючій більшості. Ті землі повинні й увійти в склад української держави. Всі без виїмки [...]» (Кордуба, 1921, с. 3).

Поряд зі щойно згаданими проблемами загальноукраїнського масштабу, в міжвоєнний час в поле зору Кордуби-популяризатора потрапила й краєзнавча проблематика. При цьому він висунув важливу ідею об'єднати колективною пошуковою працею широкі кола галицьких українців, зацікавлених рідним минулим. Така планомірна краєзнавча робота мала б зацікавити минулим малої Батьківщини галичан, які у щоденному житті зазнавали потужного інформаційного впливу антиукраїнської польської пропаганди, давши їм необхідну ідейну протитоту. Тож М. Кордуба започаткував широко закреслену акцію з фіксації й опису топонімічних джерел у селах і містечках західноукраїнських земель. Громадська важливість цієї праці полягала у тому, що зафіксовані традицією народні географічні назви промовисто свідчили про автохтонність українців на їхніх землях. Відзначимо, що такий інтерес до ономастики був давньою науковою пасією вченого. Ще на початках творчої кар'єри він писав: «Топографічна номенклатура – се жерело історичне непослідної ваги. Недавно доперва звернено на сю мову землі увагу і розсліди на сему полі ледве встигли поставити стовпи граничні» (Кордуба, 1921, с. 7).

З метою організації процесу фіксації українського ономастичного М. Кордуба розробив і запропонував широкій громадськості відповідний «квестіонар», що був практичним порадиником для збору місцевих географічних назв (Кордуба, 1920). Пояснюючи читачам

галицьких часописів суспільну та наукову значущість цієї праці, історик відзначив: «Незвичайно важним жерелом для науки є топографічні назви. Вони зясовують нам час і спосіб заселення даної землі, вони є часто самотнім матеріалом для вирішення питання про народність племен, котрі в різних часах жили в тій чи іншій області, вони також нерідко допомагають нам пізнати давні господарські та правові відносини. У нас се багате жерело не те-що ще зовсім не вихи́снуване, але й не маємо спромоги з нього черпати. Всі урядові статистичні викази і військові та кадастральні карти непридатні для цієї ціли, бо подають топографічні назви української території не так, як вони живуть в устах населення, лишень в зіпсованім та перекрученім виді». З огляду на це, пояснює М. Кордуба, він і вирішив звернутися до широких кіл земляків із закликом – спільними силами збирати топонімічні назви безпосередньо на місцях.

Галичани надзвичайно активно відреагували на заклик М. Кордуби описувати місцеву ономастику. Так, за свідченнями самого вченого, станом на 1928 р. зібрані його респондентами топонімічні матеріали охоплювали вже понад чотириста населених пунктів східної частини Галичини (Кордуба, 1928). При цьому низка сіл і містечок мали декілька заповнених різними респондентами анкет, що уможливлювало доповнювати та взаємно перевіряти надіслану інформацію. Відзначимо, що всього в архівному фонді М. Кордуби в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича у Львові зберігається понад три тисячі анкет із матеріалами про населені пункти західноукраїнського регіону (Піх, Руда, 2015, с. 17).

Новаторські спроби М. Кордуби збирати і вивчати західноукраїнські топонімічні джерела були високо оцінені тогочасною критикою. У відгуках на топономастичні студії галицького історика підкреслювалася чимала вагомість для поступу української соціогуманітаристики його теоретичних спостережень і практичних спроб опрацювання вітчизняного ономастикону. Наприклад, на сторінках київського журналу «Україна» Микола Ткаченко наголосив, що власне М. Кордуба у багатьох працях найбільш переконливо довів «потребу збирання географічних назв, на яку звертали вже давно увагу в історіографії» (Ткаченко, 1929). Галицькі ж оглядачі солідарно вказували, що топономастичні дослідження М. Кордуби виконані на високому академічному рівні. Внаслідок цього, підкреслювали критики, студії М. Кордуби з української ономастики матимуть

актуальність доти, «поки не виповнять завдання [...]: освідомити ширше громадянство про вагу для науки матеріалів про географічні назви».

Ще одним напрямом топономастичної популярizaції для М. Кордуби стало послідовне обстоювання пріоритетності вживання етноніму «українці», що його польські функціонери будь-що намагалися замінити архаїчним «русини», як також і національних топонімів «Галичина» і «Західна Україна», що їх нові можновладці гвалтовно затуляли штучно сконструйованим терміном «Східна Малопольща». Що цікаво, львівський учений у цій справі апелював не лише до співвітчизників, але й польських інтелектуалів, пояснюючи їм антигуманність топонімічних «ініціатив» державних ідеологів, що намагалися у такий спосіб затерти історичну пам'ять найбільшої національної меншини (Korduba, 1937).

Поряд із дослідженням топономастики західноукраїнських земель, М. Кордуба також популяризував минуле міст та сіл регіону. При цьому він зробив акцент на висвітлення історії власне провінційних населених пунктів, що здебільшого не тішилися значною увагою краєзнавців. І в цьому випадку вченому йшлося про потребу «відпольщення» історії окупованих поляками регіонів. Добрим прикладом тут може бути краєзнавчий нарис М. Кордуби про колишню княжу столицю Звенигород, в якому було відтворено малознану пересічному читачеві сторінку величного державного минулого нашого народу (Кордуба, 1924b).

Зрештою, у міжвоєнний період галицький історик доклав чимало зусиль для популярizaції серед широкої громадськості культурної спадщини визначних українських інтелектуалів. У той час Кордуба-популяризатор відкривав перед сучасниками особливості національного служіння Тараса Шевченка, Володимира Антоновича, Михайла Максимовича, Пантелеймона Куліша, Михайла Грушевського та ін. Як ми вже дослідили раніше, біоісторіографістика М. Кордуби була спрямована на те, щоби показати визначних діячів українства на тлі національного відродження XIX – першої третини XX ст., що робило більш зрозумілими їхні визначні здобутки (Батюк, 2016a). При цьому методологічний підхід дослідника кореспондував із тогочасними найкращими традиціями західноєвропейської біографістики, створеної в руслі інтелектуальної історії. Це зумовило популярність історичних нарисів Кордуби-портретиста

серед його сучасників, свідченням чого було перевидання його статей окремими брошурами.

Висновки. У підсумку відзначимо, що Кордуба-популяризатор проявив себе свідомим своїх завдань українським інтелігентом, який у критичний для нашого народу час місію історичного виховання громадськості поставив понад власні наукові інтереси. За задумом дослідника, його історико-популярні праці мали плекати серед співвітчизників важливі цінності національної гідності та соборності, спонукати вдумливо й зацікавлено пізнавати рідне минуле, орієнтувати на дбайливе ставлення до своєї культури. Тогочасною особливістю наукової популяризації М. Кордуби була її соціально-терапевтична місія, сфокусована на якомога швидше долання травми національної поразки, що давало б змогу планувати спільне майбутнє.

Узагальнені тексти вченого уможлиблюють з'ясування особливостей його популяризаційного стилю. Передовсім досліднику властиве поважне трактування свого читача, про що говорить його принципова відмова від властивої тому часу абсолютизації виховного моменту історичного наративу коштом науковості його змісту. Будучи відповідальним перед своїм читачем, учений свідомо давав йому винятково перевірене знання про минуле, навіть якщо воно подекуди не було привабливим. Також М. Кордуба творив свої тексти зрозумілою читачеві мовою, водночас не збиваючись на поширений тоді повчальний тон або й недоречний дидактизм. Усе це сприяло поширенню його науково-популярним працям, які нерідко виходили у відбитках чималими накладками. З симпатією про адресовані широкій громаді тексти вченого писали і його колеги по науковому цеху. У підсумку запропонована М. Кордубою науково-популярна література сприяла моральному згуртуванню галицької громади, що було надзвичайно важливим напередодні такого складного випробування, яким виявилася Друга світова війна.

Джерела та література

- Батюк, Т. (2013). Співпраця Мирона Кордуби з газетою «Буковина». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 20, 147–151.
- Батюк, Т. (2016а). Біографістика в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Наукові записки Тернопільського національного педагогіч-*

- ного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія, 2, 106–110.
- Батюк, Т. (2016b). Мирон Кордуба та газета «Діло»: особливості співпраці. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 15, 5–10.
- Батюк, Т. (2017). На захисті національних інтересів: публіцистика Мирона Кордуби у міжвоєнний час. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, 3, 249–256.
- Др. К. [Кордуба, М.]. (1919). В 350-ту річницю Люблинської унії. *Воля*, 11, 1.
- Кордуба, М. (1896). Рец. на: И. Филевич – Очерк карпатской территории и населения (Журнал министерства народного просвещения 1895, IV–V). *Записки НТШ*, 12, 7.
- Кордуба, М. (1920). В справі збірки топографічних назв. *Громадська думка*, 72, 4.
- Кордуба, М. (1921). *Простір і населення України*. Львів: наклад. Укр. книгарні і антикварні.
- Кордуба, М. (1923). Переворот на Буковині: з особистих споминів. *Літературно-науковий вісник*, 81, 135–141, 229–239, 321–333.
- Кордуба, М. (1924a). До перевороту на Буковині. *Літературно-науковий вісник*, 82, 344–346.
- Кордуба, М. (1924b). Звенигород. *Стара Україна*, 12, 186–187.
- Кордуба, М. (1928). Потреба організації збирання географічних назв. *Conference des historiens des E'tats de l'Europe Orientale et du Monde Slave. Varsovie, le 26–29 juin 1927 Compterendu et Communications*, 2, 101–108. Varsovie: Société Polonaise d'Histoire.
- Кордуба, М. (1930). В посольстві до гетьмана : уривок із щоденника. *Літопис Червоної Калини*, 10, 12–14; 11, 5–10; 12, 11–15.
- Піх, О. (2012). *Мирон Кордуба (1876–1947)*. Львів.
- Піх, О., & Руда, О. (Упоряд.). (2015). *Історичне краєзнавство (за матеріалами картотеки Мирона Кордуби)*. Ч. 1: Історичне краєзнавство, історична географія та картографія українських земель. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Канадський інститут українських студій Альбертського університету.
- Поліщук, Ю.А. (2019). *Мирон Кордуба як історіограф, археограф і джерелознавець*. Черкаси: Вид. Ю. Чабаненко.
- Тельвак, В., & Педич, В. (2016). *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів: Світ.
- Тельвак, В.В., & Поліщук, Ю.А. (2020). Віденська доба життя Мирона Кордуби у світлі архівних документів. *Вісник Черкаського університету: Серія Історичні науки*, 1, 157–163.

- Тельвак, В.В., & Тельвак, В.П.** (2018). Михайло Грушевський в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 42, 118–142.
- Ткаченко, М.** (1929). Рец. на: Михайло Максимович і перші досліді над українськими географічними назвами / написав Мирон Кордуба (Записки НТШ. – 1928. – Т. 149. – С. 1–8). *Україна*, 36, 155–156.
- Федоришак, Р.Л.** (2012). Культурно-просвітницька діяльність Мирона Кордуби наприкінці XIX – на початку XX століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*, 4, 57–63.
- (ОО) [Кордуба, М.]**. (1920). Україна і Московщина. *Громадська думка*, 125, 1; 126, 1; 127, 1; 128, 1.
- Batiuk, T., & Polishchuk, Y.** (2019). Myron Korduba as a popularizer of historical knowledge (Bukovyna period). *Східноєвропейський історичний вісник, спеціальний випуск*, 62–70.
- Korduba, M.** (1935). Czy strzelali do Lwowa zamiast bronic Kijowa? *Biuletyn Polsko-Ukraiński*, 10, 111.
- Korduba, M.** (1937). «Dlaczego Rusini, a nie Ukraińcy?». *Biuletyn Polsko-Ukraiński*, 2, 13–15.
- Telvak, V., Pedych, V., & Telvak, V.** (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*, 20, 239–261.

References

- Batuik, T.** (2013). Spivpratsia Myrona Korduby z hazetoiu «Bukovyna» [Myron Korduba's cooperation with the newspaper "Bucovina"]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» – Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*, 20, 147–151 [in Ukrainian].
- Batuik, T.** (2016a). Biohrafistyka v istoriohrafichnii spadshchyni Myrona Korduby [Biography Studies in historiographical heritage of Myron Korduba]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istoriia – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Series: History*, 2, 106–110 [in Ukrainian].
- Batuik, T.** (2016b). Myron Korduba ta hazeta «Dilo»: osoblyvosti spivpratsi [Myron Korduba and the journal «Dilo»: particularity of cooperation]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 15, 5–10 [in Ukrainian].
- Batiuk, T.** (2017). Na zakhysti natsionalnykh interesiv: publitsystyka Myrona Korduby u mizhvoiennyi chas [In defense of national interests: Myron

- Korduba's journalism in the interwar period]. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobyt'sk local history collection*, 3, 249–256 [in Ukrainian].
- Dr. K. [Korduba, M.]**. (1919). V 350-tu richnytsiu Liublynskoï unii [On the 350th anniversary of the Union of Lublin]. *Volia – Freedom*, 11, 1 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1896). Rets. na: Y. Fylevych – Ocherk karpatskoï terrytoryi y naselenyia [Rets. na: I. Filevych – Outline of the Carpathian territory and population]. *Zapysky NTSh – Notes of SSS*, 12, 7 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1920). V spravi zbirkky topohrafichnykh nazv [In the case of the collection of topographical names]. *Hromadska dumka – Public Opinion*, 72, 4 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1921). *Prostir i naselennia Ukrainy [Space and population of Ukraine]*. Lviv: nakl. Ukr. knyhami i antykvarni [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1923). Perevorot na Bukovyni: z osobystykh spomyniv [Bukovina coup: from personal memories]. *Literaturno-naukovyi visnyk – Literary and scientific bulletin*, 81, 135–141, 229–239, 321–333 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1924a). Do perevorotu na Bukovyni [Before the coup in Bukovina]. *Literaturno-naukovyi visnyk – Literary and scientific bulletin*, 82, 344–346.
- Korduba, M.** (1924b). Zvenyhorod [Zvenyhorod]. *Stara Ukraina – Old Ukraine*, 12, 186–187 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1928). Potreba orhanizatsii zbyrannia heohrafichnykh nazv [The need to organize the collection of geographical names]. *Conference des historiens des E'tats de l'Europe Orientale et du Monde Slave. Varsovie, le 26–29 juin 1927 Compterendu et Communications*, 2, 101–108. Varsovie: Société Polonaise d'Histoire [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1930). V posolstvi do hetmana: uryvok iz shchodennyka [In the embassy to the hetman: an excerpt from the diary]. *Litopys Chervonoï Kalyny – The Annals of Guelder rose*, 10, 12–14; 11, 5–10; 12, 11–15 [in Ukrainian].
- Pikh, O.** (2012). *Myron Korduba (1876–1947) [Myron Corduba (1876–1947)]*. Lviv [in Ukrainian].
- Pikh, O., & Ruda, O.** (Comps.). (2015). *Istorychne kraieznavstvo (za materialamy kartoteki Myrona Korduby). Ch. 1: Istorychne kraieznavstvo, istorychna heohrafiia ta kartohrafiia ukraïnskykh zemel [Historical local history (based on the materials of Myron Korduba's card file). Part 1: Historical local lore, historical geography and cartography of Ukrainian lands]*. Lviv: Instytut ukraïnoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy; Kanad'skyi instytut ukraïnskykh studii Alberta'skoho universytetu [in Ukrainian].

- Polishchuk, Yu.A.** (2019). *Myron Korduba yak istoriohraf, arkeohraf i dzhe-reloznavets* [Myron Korduba as a historian, archeographer and source researcher]. Cherkasy: Vyd. Yu. Chabanenko [in Ukrainian].
- Telvak, V., & Pedych, V.** (2016). *Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho* [Lviv historical school of Mykhailo Hrushevsky]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Telvak, V.V., & Polishchuk, Yu.A.** (2020). Videnska doba zhyttia Myrona Korduby u svitli arkhivnykh dokumentiv [The Viennese era of Myron Korduba's life in the light of archival documents]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu: Seriia Istorychni nauky – Cherkasy University Bulletin: Historical Sciences Series*, 1, 157–163 [in Ukrainian].
- Telvak, V.V., Telvak, V.P.** (2018). Mykhailo Hrushevskiyi v istoriohrafichnii spadshchyni Myrona Korduby [Mykhailo Hrushevsky in the historiographical heritage of Myron Korduba]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia Istoraiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 42, 118–142 [in Ukrainian].
- Tkachenko, M.** (1929). Rets. na: Mykhailo Maksymovych i pershi doslidy nad ukrainskymy heohrafichnymy nazvamy / napysav Myron Korduba (Zapysky NTSh. – 1928. – T. 149. – S. 1–8) [Mykhailo Maksymovych and the first experiments on Ukrainian geographical names / written by Myron Korduba (Notes of the NTSh. – 1928. – Vol. 149. – P. 1–8)]. *Ukraina – Ukraine*, 36, 155–156 [in Ukrainian].
- Fedoryshchak, R.L.** (2012). Kulturno-prosvitnytska diialnist Myrona Korduby naprykintsi XIX – na pochatku XX stolittia [Myron Korduba's cultural and educational activity of the late 19th – early 20th centuries]. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: pedagogy – Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: Pedahohika*, 4, 57–63 [in Ukrainian].
- (OO) [Korduba, M.]** (1920). Ukraina i Moskovshchyna [Ukraine and Muscovite region]. *Hromadska dumka – Public Opinion*, 125, 1; 126, 1; 127, 1; 128, 1 [in Ukrainian].
- Batiuk, T., & Polishchuk, Y.** (2019). Myron Korduba as a popularizer of historical knowledge (Bukovyna period). *Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin*, special issue, 62–70 [in English].
- Korduba, M.** (1935). Czy strzelali do Lwowa zamiast bronic Kijowa? [Did they shoot at Lviv instead of defending Kiev?]. *Biuletyn Polsko-Ukraiński – Polish-Ukrainian Bulletin*, 10, 111 [in Polish].

- Korduba, M.** (1937). «Dlaczego Rusini, a nie Ukraińcy?» ["Why Ruthenians and not Ukrainians?"]. *Biuletyn Polsko-Ukraiński – Polish-Ukrainian Bulletin*, 2, 13–15 [in Polish].
- Telvak, V., Pedych, V., & Telvak, V.** (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*, 20, 239–261 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 30.09.2022 р.
Стаття рекомендована до друку 31.10.2022 р.*